

[https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2\(2\)-48](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2(2)-48)

УДК 330

Вікторія ГРИЦУН

Державна служба статистики

<https://orcid.org/0000-0001-7747-9345>

e-mail: 123vk@ukr.net

СТАТИСТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ

Мета дослідження заключається в аналізі статистичних показників міжнародної фінансової допомоги. Встановлено, що міжнародні фінансові організації посідають важливе місце у світовому господарстві та міжнародних економічних відносинах, а їх діяльність сприяє зміцненню макроекономічної стабільності. Розширення співпраці України із ЄБРР потребує підвищення якості підготовки проектів та документації, створення прозорої системи спостереження за використанням інвестиційних ресурсів, підвищення ефективності діяльності органів влади як важливої передумови зменшення ризиків інвесторів та кредиторів.

Ключові слова: МВФ, міжнародна допомога, Світовий банк, економічні відносини, фінансові донори.

Viktoriia HRYTSUN

State Statistics Service of Ukraine

STATISTICAL STUDY OF INTERNATIONAL FINANCIAL ASSISTANCE

Ukraine's signing of the Association Agreement with the EU reflected the country's desire to be part of the European community through political association and economic integration based on common values, which are the rule of law and respect for human rights and freedoms. To some extent, the obligations under the Association Agreement are a road map for reforming the country, enshrined in an international treaty [1, p. 6]. Over the past four years, Ukraine has made significant progress in the implementation of reforms designed to promote economic growth and increase the welfare of the population. A significant part of these reforms was directly or indirectly implemented to implement the Association Agreement. The government has made progress in energy reform and public administration reform. A new public procurement system was introduced, a strategy for reforming the state finance management system was adopted, etc.

In general, the EU provides support to Ukraine under various programs and using a number of mechanisms: technical assistance, budgetary support, macro-financial assistance, project financing. An important role is also played by the Ukraine Support Group, which is not only involved in providing support, but also provides political support for important reforms.

The purpose of the study is to analyze the statistical indicators of international financial assistance. It is established that international financial organizations take an important place in the world economy and international economic relations, and their activities contribute to strengthening macroeconomic stability. Expanding Ukraine's cooperation with the EBRD requires improving the quality of project preparation and documentation, creating a transparent system for monitoring the use of investment resources, increasing the efficiency of government as an important prerequisite for reducing the risks of investors and creditors.

Key words: IMF, International Aid, World Bank, Economic Relations, financial donors.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС відображало прагнення країни бути частиною європейської спільноти через політичну асоціацію та економічну інтеграцію на основі спільних цінностей, якими є верховенство права та дотримання прав і свобод людини. Певною мірою зобов'язання в рамках Угоди про асоціацію – це дорожня карта реформування країни, закріплена в міжнародному договорі [1, с. 6]. Протягом останніх чотирьох років Україна суттєво просунулась у впровадженні реформ, покликаних сприяти економічному зростанню та підвищенню добробуту населення. Суттєва частина цих реформ прямо або опосередковано впроваджувалась на виконання Угоди про асоціацію. Уряд просунувся в реформі енергетики, реформі державного управління. Було запроваджено нову систему публічних закупівель, ухвалено стратегію реформування системи управління державними фінансами, тощо.

У цілому, ЄС надає Україні підтримку за різними програмами і з використанням ряду механізмів: технічної допомоги, бюджетної підтримки, макрофінансової допомоги, фінансування проектів. Важливу роль також відіграє Група підтримки України, яка не лише залучена до надання підтримки, але й надає політичну підтримку важливим реформам.

Аналіз досліджень та публікацій

Значний вклад у дослідження міжнародної фінансової допомоги України проведено такими вченими, як П. Бауер, Ш. Бланкарт, С. Вітте, Д. Дегтярева, А. Дітон, Ю. Зайцев, Л. Капіца, Дж. М. Кейнс, В. Мау, П. Мослі, Г. Мюрдаль, Д. Рікардо, К. Рогофф, Дж. Сакс, П. Самуельсон, А. Сміт. Окремі аспекти сутності міжнародної допомоги досліджено в роботах Р. Войтович, О. Лозовицького, економічній політиці співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями присвячено роботи Ю. Ковбасюка.

Формулювання цілей статті

Головні цілі дослідження заключаються в аналізі статистичних показників міжнародної фінансової допомоги.

Виклад основного матеріалу

Сьогодні в світі існує більше 100 міжнародних організацій і найбільш вагомими та перспективними партнерами України є Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), Міжнародний валютний фонд (МВФ), Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) [2, с. 463].

Центральною організацією у світовому господарстві та міжнародній валютній системі за обсягом повноважень та універсальністю членства є МВФ. МВФ – найвпливовіша організація, що регулює структурні параметри розвитку світової економіки загалом і макроекономічної політики кожної з країн-членів з метою досягнення стабільності у світовій економіці. Основною місією МВФ є забезпечення стабільності міжнародної валютної системи. МВФ є глобальним центром досліджень та інформації з питань міжнародних економічних та валютно-фінансових відносин, а також форумом для обговорення та пошуку рішень з різноманітних питань.

Рис. 1. Класифікація міжнародної допомоги від країни-донора

Джерело: авторська розробка

Для виконання свого мандату Фонд здійснює три основні напрями діяльності.

1. Здійснює постійний нагляд за міжнародною валютною системою відповідно до статті IV Статуту «Щорічної оцінки економічної політики» та проводить моніторинг економічної та фінансової політики 189 країн-членів.

2. Надає позики країнам-членам, які мають фактичні або потенційні проблеми платіжного балансу (механізм «Stand-by» (SBA), гнучка кредитна лінія (FCL), лінія превентивної підтримки і ліквідності (PLL), механізм розширеного кредитування (EFF), інструмент швидкого фінансування (RFI).

3. Працює з урядами країн-членів шляхом надання технічної допомоги у здійсненні ними монетарної та валютної, бюджетної і податкової політики та банківської діяльності [3, с. 68].

Україна долучилася до співпраці з МВФ і Світового банку у 1992 році. У 1994–1995 рр. розпочалася активна співпраця з МВФ за програмою системної трансформаційної позики, у межах якої Україна отримала близько 700 млн дол. США на підтримку платіжного балансу. Подальша співпраця стає системною, а позики становлять мільярди доларів США. За роки співробітництва Україна та МВФ погодили 10 кредитних програм, зокрема дві з яких передбачали застосування механізму розширеного кредитування, а інші вісім – кредитні програми «Stand-by». Статистичні показники кредитних програм МВФ в Україні представлені в таб. 1.

В останні кілька років Україна використовувала два найпопулярніші механізми надання фінансування від МВФ, а саме – програму структурних реформ EFF і короткострокового фінансування SBA. Європейський банк реконструкції та розвитку, згідно зі Стратегією співпраці з Україною на 2019–2023 рр., здійснює свою діяльність на таких принципах: сприяння приватизації та комерціалізації в державному секторі для підвищення конкурентоспроможності, стимулювання участі приватного сектора в різних видах економічної діяльності; сприяння добросовісній конкуренції в приватному секторі та підтримка компаній,

які використовують кращі практики; зміцнення енергетичної безпеки та підвищення енергоефективності; підвищення стійкості фінансової системи шляхом зміцнення банківського

Таблиця 1

Статистичні показники кредитних програм МВФ в Україні

№	Кредитний механізм	Дата початку	Дата закінчення	Погоджена сума	Отримані кошти	Сума заборгованості
1	SBA	18.12.2018	17.02.2020	2,800,000	1,000,000	1,000,000
2	EFF	11.04.2015	17.12.2018	12,348,000	6,178,260	6,178,260
3	SBA	30.04.2014	10.03.2015	10,946,000	2,972,670	114,334
4	SBA	28.07.2010	27.12.2012	10,000,000	2,250,000	0
5	SBA	05.11.2008	28.07.2010	11,000,000	7,000,000	0
6	SBA	29.03.2004	28.03.2005	411,600	0	0
7	EFF	04.09.1998	03.09.2002	1,919,950	1,193,000	0
8	SBA	25.08.1997	24.08.1998	398,920	181,328	0
9	SBA	10.05.1996	23.02.1997	598,200	598,200	0
10	SBA	07.04.1995	06.04.1996	997,300	538,650	0
Всього:				51449,970	21912,108	7292,594

Джерело: авторська розробка на основі статистичних показників

сектора та розвитку ринків капіталу та небанківського фінансування в Україні; покращення інтеграції за рахунок сприяння торгівлі та інвестиціям, розширення інфраструктурних зв'язків і підтримки зближення зі стандартами ЄС [4, с. 7].

Основними цілями діяльності МБРР, якими він керується при прийнятті рішень, є: Допомога в реконструкції і розвитку територій країн-членів шляхом сприяння інвестуванню капіталу на продуктивні цілі, включаючи відновлення економіки, зруйнованої або постраждалої в результаті війни, реконверсії виробничих потужностей для мирних потреб, а також стимулювання розвитку виробничих потужностей і ресурсів менш розвинених країн; Сприяння в залученні приватних іноземних інвестицій шляхом надання гарантій по позиках і інших капіталовкладеннях приватних інвесторів або участь в них; у разі неможливості залучення приватного капіталу на розумних умовах – доповнення приватних інвестицій шляхом надання на відповідних умовах фінансування на продуктивні цілі з власного капіталу, за рахунок залучених ним коштів та інших наявних у його розпорядженні ресурсів.

Європейський інвестиційний банк, один з найбільших у світі державний позикодавець і одна з найбільших установ, що фінансує проекти розвитку. Це установа ЄС не підзвітна іншим установам ЄС. До сьогодні більша частина його роботи проходила у площині, котра не викликала особливого зацікавлення: інфраструктурні проекти у менш заможних країнах та регіонах ЄС. Однак ця ситуація змінюється: все більший відсоток операцій ЄІБ відбувається за межами ЄС. Акціонерами Європейського інвестиційного банку є 28 країн-членів Європейського Союзу. Питома вага кожної країни-члена у статутному капіталі визначається відповідно до їх економічної ваги в Євросоюзі, що виражена в ВВП. У зв'язку із розширенням Європейського союзу згідно відповідних угод про вступ відбулось збільшення статутного капіталу Європейського інвестиційного банку до 243,3 млрд євро [5, с. 112].

Зростаюча роль міжнародних фінансових організацій (МФО) в умовах глобалізації економіки обумовлена такими факторами: посилення інтернаціоналізації господарського життя і стрімкий розвиток транснаціональних корпорацій і транснаціональних банків, діяльність яких вийшла за межі національних економік; поглиблення процесів глобалізації в економічній і фінансовій сферах; розширення міждержавних форм регулювання валютно-кредитних і фінансових відносин як складова регулювання міжнародних економічних відносин; необхідність створення організаційних основ міждержавного механізму спільного вирішення валютно-фінансових проблем світового економічного розвитку у зв'язку з посиленням нестабільності міжнародної валютної системи та фінансових ринків.

Основними видами МФО є універсальні (мегарегулятори фінансової системи), що здійснюють координацію валютно-кредитних відносин у межах світової економіки і вносять істотний внесок у глобалізацію фінансових відносин і регіональні банки розвитку, які займаються фінансуванням проектів, пов'язаних із реформуванням економіки країн або групи країн у межах окремих регіонів [6, с. 948].

Найбільше зростання залучених коштів в рамках співробітництва України із МФО відбулось в абсолютному вираженні під час кризових явищ в світі у 2008 році та під час економічної рецесії у 2014 році на 5 391,2 млн дол. США та на 7 338.13 млн дол. США відповідно. Саме на ці роки припадає укладення угод із Міжнародним валютним фондом щодо програм Stand-by (на 16,4 млрд дол. США та 15,1 млрд дол. США відповідно) та підписання угод із Світовим банком на отримання позик на політику розвитку: (2008 рік – Друга позика на політику розвитку та Третя позика на політику розвитку (300 та 500 млн дол. США відповідно) та 2014 рік – Перша позика на політику розвитку та Перша позика на політику розвитку у фінансовому секторі (750 та 500 млн дол. США відповідно).

Результати фінансової допомоги Україні за 2016–2020 рр. представлені в таб. 2.

Таблиця 2

Результати фінансової допомоги Україні за 2016–2020 рр.

	2015	2016	2017	2018	2019
Доходи					
Податкові надходження	652031,0	782859,5	1016969,5	1184290,8	1289849,2
Неподаткові надходження	507635,9	650781,7	828158,8	986348,5	1070321,8
Доходи від операцій	140154,4	125502,9	154552,1	192716,6	212858,5
з капіталом					
Від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	1799,5	1594,0	2160,5	2801,0	3111,9
Цільові фонди	18882	4198	1632	1559	1184
	558,9	782,8	30467,0	865,6	2372,8

Джерело: Звіт державної статистичної служби України за 2020 р.

Найбільшого значення показника залучення коштів в рамках співробітництва з МФО було досягнуто на початку співробітництва з МФО – у 1994 році – 482, 73 млн дол. США. Також високих показників залучення коштів було досягнуто у 2008 році – 5391,2 млн дол. США та у 2014 році – 7338, 13 млн дол. США. Це також пов'язано із укладенням у ці роки угод із МВФ та МБРР. В той же час найбільше зменшення обсягу 109 залучених коштів від МФО у відносному вираженні відбулось у 2002 році та 2011 році.

За даними Міністерства економічного розвитку та торгівлі, у 2018 р. (Міністерство економічного розвитку, 2020) Україна мала 137 проектів міжнародної технічної допомоги, що надається міжнародними організаціями, загальною кошторисною вартістю 3,3 млрд доларів. Для сфери охорони здоров'я існує 29 проектів на суму 137 млн дол. США. Це становить лише 3% від загальної суми міжнародної технічної допомоги 4185 млрд дол, що надається Україні.

У фінансовій сфері ЄБРР реалізуються 3 проекти на загальну суму 205 млн грн і 80 млн євро інвестицій ЄБРР [7, с. 104]: фінансування збільшення капіталу ПАТ «Мегабанк» – 120 млн грн; рекапіталізація ВАТ «Страхова компанія універсальна» – 85 млн грн; АТ «Укресімбанк» – кредит на фінансування проектів відновлюваної енергетики та енергоефективності – 80 млн євро. Також Банк здійснює фінансування акціонерного капіталу АТ «Райффайзен Банк Аваль». Співпраця з ЄБРР у даній сфері сприяє підвищенню довіри населення до ринку, розширенню доступу до фінансування суб'єктів господарювання реального сектора економіки, зокрема проектів щодо відновлюваних джерел енергії та підвищення енергоефективності.

У 2018 р. уряд США як найбільший донор здійснював загалом 134 проекти в Україні, 17 з яких спрямовані на сферу охорони здоров'я загальним фінансуванням близько 117 млн дол. Міністр економіки повідомив, що уряд США збільшив фінансування сфери охорони здоров'я приблизно на 33 млн дол. (Міністерство охорони здоров'я України, 2020).

Головні донори України з ряду міжнародних фінансових організацій представлені в таб. 3.

Таблиця 3

Головні донори України з ряду міжнародних фінансових організацій у 2008–2020 роках (млн дол. США)

Міжнародні фінансові організації	2008–2013	2014–2015	2016–2017	2018–2019	2020	Всього
МБРР	2464,5	1820,3	1943,5	1980,8	2104,5	7639,6
ЄБРР	755,6	348,8	385,4	390,4	410,4	1884,6
МВФ	13990,0	11300,0	11890,4	12300,2	12600,5	29579,0
Європейська комісія	271,2	3275,8	3290,4	3295,4	33569,3	3546,9
Разом	18037,3	16961,3	17340,1	17420,9	17560,4	43473,3
Частка обсягу залучених коштів у ВВП, %	1,89	7,63	7,90	8,32	8,20	2,03

Джерело: Звіт державної статистичної служби України

За I півріччя 2019 р. в Україні реалізовувалися 522 проекти загальною кошторисною вартістю \$ 5,9 млрд. Для порівняння, протягом аналогічного періоду 2018 року в Україні реалізовувались 477 проектів на \$4,9 млрд.

Станом на квітень 2020 р. сайт ЄС (EU Delegation EU del projects, 2020) повідомив про впровадження 250 проектів, проте звіти про реалізацію та інформація про проекти на сайті відсутня. Останній звіт датується 2014 р. Із 2018 р. ЄС реалізує 236 проектів на суму 429 млн євро, лише 10 проектів у сфері охорони здоров'я, серед яких щойно запущений проект на 3 млн євро.

Проект «Підтримка України для розвитку сучасної системи охорони здоров'я» розроблений для розширення можливостей новоствореного Центру громадського здоров'я України (УНГС), підтримки створення сучасної системи безпеки крові в Україні та впроваджується через консультативну групу GFA. Щодо ООН як спільноти організацій в Україні на сайті ProAid (Кабінет Міністрів України, 2020) вказані 12 проектів у різних сферах і лише один проект зазначений у сфері охорони здоров'я – «Зміцнення національної спроможності для ефективного відповіді на епідемію ВІЛ / СНІД України», хоча аналіз «сірої

літератури» (The Global Fund web site, 2020; Світовий Банк, 2020; Бюро ВООЗ в Україні, 2020; Міністерство охорони здоров'я України, 2020), проектних звітів свідчить про внесок багатьох агенцій ООН: ЮНІСЕФ, ПРООН, ЮНАІДС, ЮНОДС, МОМ у розвиток сфери охорони здоров'я [8, с. 67].

Програма розвитку ООН в Україні за фінансування ЄС виконує проєкт «Підтримка ЄС на Сході України: відновлення, будівництво миру та управління» для розширення місцевого потенціалу для гендерної децентралізації та адміністративних реформ та підтримки реформи охорони здоров'я». Частка підтримки реформи охорони здоров'я становить близько 6,7 млн євро до 2021 р. Світовий Банк також є організацією із системи агенцій ООН і, маючи 3 проєкти в галузі охорони здоров'я, інвестував в Україні 1,020 млн доларів США, а їх реєстрація в урядовій системі не відображена (Світовий Банк, 2020).

Європейські фінансові інструменти допомагають набувати позитивного досвіду в таких напрямках:

- прозорість ведення бізнесу (планування, аналіз ключових показників ефективності, використання фінансових інструментів),
- залучення ресурсів для розвитку власного бізнесу,
- розуміння соціальної відповідальності бізнесу та вміння ефективно управляти інструментами взаємодії з громадським сектором,
- позитивна репутація, маркетинг та бенчмаркетинг,
- участь у місцевих, регіональних та державних програмах розвитку,
- новий досвід щодо ринків продукції та можливостей розвитку власного підприємства,
- можливість обміну досвідом та реплікації найкращих Європейських практик,
- налагодження нових партнерських відносин.

Для ефективного використання наданої донорами підтримки уряду та донорам потрібно ретельно пропрацювати над питанням узгодження напрямків міжнародної допомоги, зокрема допомоги ЄС, та пріоритетних напрямків розвитку України. При цьому, важливо забезпечити узгодження принаймні на двох рівнях.

По-перше, міжнародна допомога має узгоджуватися з пріоритетами, які визначені у стратегічних документах держави та відповідних планах із їх реалізації. Для цього нагально важливо Україні визначити не лише стратегічні пріоритети розвитку, але й здійснити аналіз потреби підтримки донорів за кожною сферою. Зокрема, потрібно визначити типи необхідної підтримки: фінансова (кредити включно з макрофінансовою допомогою, бюджетна підтримка) чи технічна (консультації, навчання, дослідження тощо). Після цього уряду варто почати діалог із можливими донорами. Тоді уряд країни отримуватиме допомогу саме для тих сфер, де вона найбільш потрібна згідно з визначеними пріоритетами. Це також дозволить донорам бути певними, що гроші спрямовуються відповідно до потреб країни, а отже, країна зацікавлена в їх отриманні та ефективному використанні.

По-друге, допомога має краще координуватися між різними донорами. Це дозволяє уникати дублювання донорської допомоги, коли кілька найбільш популярних сфер отримують увагу та підтримку багатьох донорів, тоді як інші сфери залишаються осторонь уваги міжнародної спільноти. При цьому варто враховувати наявні обмеження у інституційній спроможності бенефіціарів, які не дозволяють ефективно використовувати допомогу.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Проведений аналіз програм підтримки України з боку ЄС та інших донорів свідчить про те, що на сьогодні в Україні діє підтримка за найрізноманітнішими напрямками. Іноді складається враження, що Україна погоджується на отримання фінансування без ретельного аналізу його потреби та оцінки результативності впровадження проєкту. До цього, зокрема, призводить відсутність оцінок потреб у зовнішньому фінансуванні в пріоритетних сферах.

Міжнародні фінансові організації посідають важливе місце у світовому господарстві та міжнародних економічних відносинах, а їх діяльність сприяє зміцненню макроекономічної стабільності, вирішенню цілої низки соціально-економічних питань, інтеграції національних економік у світове господарство та активізації участі країн у міжнародних валютно-кредитних відносинах. Однією з найважливіших перепон у цій сфері є низька інституційна спроможність публічної влади у цій сфері та відсутність відповідальності за неналежну діяльність з супроводження таких проєктів профільних міністерств та груп управління проєктами. Потребують удосконалення й інституційні механізми управління реалізацією проєктів, що фінансуються за рахунок коштів МФО, які на сьогодні є недостатньо ефективними.

Розширення співпраці України із ЄБРР потребує підвищення якості підготовки проєктів та документації, створення прозорої системи спостереження за використанням інвестиційних ресурсів, підвищення ефективності діяльності органів влади як важливої передумови зменшення ризиків інвесторів та кредиторів. Ключем до ефективного використання міжнародної допомоги повинно стати створення системи управління міжнародною допомогою, яка складається з таких складових: визначення чітких пріоритетів, де потрібна допомога (стратегія залучення та використання міжнародної допомоги), моніторинг використання

допомоги, аналіз її ефективності, висновки на майбутнє. Уряду варто ефективно використовувати допомогу та забезпечувати максимально великий її вплив на зростання економіки.

Література

1. European Bank for Reconstruction and Development activity in Ukraine. URL: <https://www.ebrd.com/where-we-are/ukraine/data.html>. (дата звернення: 29.05.2021).
2. Антонюк К. І., Антонюк Д. А., Бухаріна Л. М., Шишкіна В. О. Дуалізм міжнародної допомоги в контексті соціального, фінансово-економічного розвитку та безпеки споживання в Україні // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2019. Т. 1, № 28. С. 462–471.
3. Колосова В. Вплив міжнародних фінансових організацій на економічний розвиток країни: питання теорії // Економіка України. 2016. № 12. С. 61–71.
4. Непомнящий О. М. Вплив реалізації проєктів міжнародної фінансової допомоги в Україні на здійснення реформ. Держ. буд-во. 2017. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2017_2_14 (дата звернення: 29.05.2021).
5. Віннік М. В. Розвиток стратегії співробітництва України з Європейським банком реконструкції та розвитку // ЛОГОС. Мистецтво наукової думки. 2019. № 2. С. 110–113.
6. Аврамчук Л. А., Сухий О. В. Стан та перспективи взаємовідносин України та Європейського банку реконструкції і розвитку (ЄБРР) // Економіка та суспільство. 2017. № 9. С. 947–951.
7. Сіденко С. Міжнародні фінансові організації у процесах економічної модернізації країн / Сіденко Світлана, Кульбіда Максим // Міжнародна економічна політика. 2020. № 1–2. С. 100–136.
8. Хімії Б. І. Європейський банк реконструкції та розвитку: співпраця з Україною // Бізнес Інформ. 2019. №10. С. 64–69.

References

1. European Bank for Reconstruction and Development activity in Ukraine. URL: <https://www.ebrd.com/where-we-are/ukraine/data.html>. (data zvernennia: 29.05.2021).
2. Antoniuk K. I., Antoniuk D. A., Bukharina L. M., Shyshkina V. O. Dualizm mizhnarodnoi dopomohy v konteksti sotsialnoho, finansovo-ekonomichnoho rozvytku ta bezpeky spozhyvannia v Ukraini // Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky. 2019. T. 1, № 28. S. 462–471.
3. Kolosova V. Vplyv mizhnarodnykh finansovykh orhanizatsii na ekonomichni rozvytok krainy: pytannia teorii // Ekonomika Ukrainy. 2016. № 12. S. 61–71.
4. Nepomniashchyi O. M. Vplyv realizatsii proektiv mizhnarodnoi finansovoi dopomohy v Ukraini na zdiisnennia reform. Derzh. bud-vo. 2017. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2017_2_14 (data zvernennia: 29.05.2021).
5. Vinnik M. V. Rozvytok stratehii spivrobitnytstva Ukrainy z Yevropeiskym bankom rekonstruktsii ta rozvytku // ЛОГОС. Mystetstvo naukovoï dumky. 2019. № 2. S. 110–113.
6. Avramchuk L. A., Sukhyi O. V. Stan ta perspektyvy vzaiemovidnosyn Ukrainy ta Yevropeiskoho banku rekonstruktsii i rozvytku (IeBRR) // Ekonomika ta suspilstvo. 2017. № 9. S. 947–951.
7. Sidenko S. Mizhnarodni finansovi orhanizatsii u protsesakh ekonomichnoi modernizatsii krain / Sidenko Svitlana, Kulbida Maksym // Mizhnarodna ekonomichna polityka. 2020. № 1–2. S. 100–136.
8. Khimii B. I. Yevropeiskyi bank rekonstruktsii ta rozvytku: spivpratsia z Ukrainoiu // Biznes Inform. 2019. №10. С. 64–69.